

บทที่ 3

สรุปและวิเคราะห์สถานการณ์ภาพการให้ความร่วมมือ

จากข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามที่นำเสนอในบทที่ 2 จะนำมาสรุปและวิเคราะห์ให้เห็นถึงสถานการณ์ภาพความร่วมมือในประเด็นหลักรวม 5 ประเด็น คือ องค์การของมหาวิทยาลัยที่ให้ความร่วมมือ ขนาดของความร่วมมือ ขอบเขตความร่วมมือ ระดับความร่วมมือ และปัญหาของความร่วมมือ รวมทั้งจะให้ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงความร่วมมือในตอบท้ายบท

3.1 องค์การของมหาวิทยาลัยที่ให้ความร่วมมือ

ในช่วงเวลาที่ศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่นประกอบด้วยคณะ รวม 15 คณะ และหน่วยงานเทียบเท่าคณะอีก 6 หน่วยงาน รวมทั้งสิ้น 21 องค์การ ในจำนวนนี้มี 17 องค์การที่ปรากฏว่ามีความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน หรือประมาณครึ่งหนึ่ง (52.3 %) คณะพยาบาลศาสตร์เป็นคณะที่มีโครงการความร่วมมือจำนวนมากที่สุด คือ 11 โครงการ และยังเป็นคณะที่มีประสบการณ์ต่อเนื่องยาวนานในการให้ความร่วมมือแก่ต่างประเทศ คือ ได้จัดโครงการอบรมการพยาบาลชุมชนแม่และเด็กมาตั้งแต่ พ.ศ. 2529 ต่อเนื่องมาโดยตลอด แต่ในระยะ 7 ปีแรกยังไม่มีผู้เข้ารับการอบรมจากประเทศอินโดจีน ส่วนใหญ่จะมาจากประเทศในทวีปเอเชียอื่นๆ และประเทศในทวีปแอฟริกา ประมาณปีละ 15 - 20 คน อย่างไรก็ตามโครงการของคณะพยาบาลทั้ง 11 โครงการในช่วงปีที่ศึกษา ล้วนเป็นโครงการด้านการฝึกอบรมทั้งสิ้น

สำหรับหน่วยงานที่มีมูลค่าโครงการความร่วมมือสูงสุด คือ สถาบันวิจัยและพัฒนาในโครงการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการจัดการการพัฒนาชนบท และโครงการฝึกอบรมระยะสั้นด้านการพัฒนาชนบท โดยโครงการในระยะ 5 ปี มีมูลค่ารวม 12 ล้านบาท

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงกลุ่มคณะในสาขาวิชาหลัก คือ วิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จะเห็นได้ว่าคณะในกลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพ มีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือทางวิชาการแก่ต่างประเทศมากที่สุด ทั้งในด้านจำนวนโครงการและมูลค่าโครงการ

3.2 ขนาดของความร่วมมือ

การให้ความร่วมมือทางวิชาการของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ครอบคลุมประเทศต่างๆ รวม 22 ประเทศ ส่วนใหญ่อยู่ในทวีปเอเชียและแอฟริกา ในช่วง ปี 2534 - 2537 พบว่า ประเทศที่ได้รับความร่วมมือทางวิชาการมากที่สุด คือ ประเทศลาว (26 โครงการจาก 38 โครงการ) ตามด้วยประเทศกัมพูชา (10 โครงการ) และประเทศเวียดนาม (8 โครงการ) จำนวนโครงการทั้ง

38 โครงการนี้ คิดเป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้น 48.7 ล้านบาท โครงการส่วนใหญ่ (ร้อยละ 73) มีมูลค่าไม่เกิน 500,000 บาท โครงการที่มีมูลค่าตั้งแต่ 5 ล้านบาทขึ้นไปมีเพียง 4 โครงการ โครงการส่วนใหญ่จะเป็นโครงการระยะสั้น ประเภทโครงการฝึกอบรมที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราว สำหรับโครงการระยะยาวที่ระยะเวลาโครงการประมาณ 5 ปีขึ้นไป มีรวมทั้งสิ้น 4 โครงการ เท่านั้น

3.3 ขอบเขตความร่วมมือ

ก. ขอบเขตความร่วมมือกับประเทศผู้รับ

การให้บริการทางวิชาการแก่ประเทศผู้รับนั้น พบว่า มีขอบเขตเนื้อหาค่อนข้างกว้างขวาง ครอบคลุมสาขาที่จำเป็นในการพัฒนาประเทศ ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม การแพทย์และสาธารณสุข การจัดการการลงทุนและธุรกิจ การศึกษา วิศวกรรมชลประทานและธรณีวิทยา การพัฒนาชนบทและสิ่งแวดล้อม การวิจัยชนบทและสังคม และการออกแบบสถาปัตยกรรม ในแต่ละสาขาหลักเหล่านี้ก็จะมีสาขาย่อยๆ ที่เป็นความชำนาญเฉพาะที่สามารถถ่ายทอดให้ผู้รับสามารถนำไปปฏิบัติได้ ขอบเขตความร่วมมือที่ค่อนข้างกว้างขวาง และน่าจะเหมาะสมกับสถานการณ์การพัฒนาของประเทศผู้รับนี้ ปัจจัยหนึ่งเป็นเพราะมหาวิทยาลัยขอนแก่นเองก็เป็นมหาวิทยาลัยแห่งภูมิภาคที่มีสาขาวิชาและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจำนวนมาก และอีกปัจจัยหนึ่งคือ โครงการความร่วมมือเหล่านี้เกือบทั้งหมดเป็นการตอบสนองต่อการเรียกร้องของประเทศผู้รับ มิใช่โครงการที่มหาวิทยาลัยคิดขึ้นเอง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า นอกจากความครอบคลุมของสาขาแล้วความร่วมมือเหล่านี้น่าจะมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์การพัฒนาของประเทศเพื่อนบ้านด้วย

ข. แหล่งทุน

แหล่งทุนของโครงการส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71) มาจากต่างประเทศ ทั้งนี้แหล่งทุนต่างประเทศหลัก คือ องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร (NGO) ในต่างประเทศ ที่เข้าไปดำเนินโครงการพัฒนาในประเทศเพื่อนบ้านของไทย หรือให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนแก่ประเทศเหล่านี้ และได้ขอความร่วมมือทางวิชาการมายังมหาวิทยาลัย คณะ และบุคลากรของมหาวิทยาลัย

สำหรับแหล่งทุนในประเทศนั้นยังมีจำนวนจำกัด ส่วนใหญ่เป็นทุนจากรัฐบาลไทยที่ให้ผ่านกรมวิเทศสหการ โครงการที่ได้รับทุนจากรัฐบาลไทยทั้งหมดเป็นโครงการประเภทโครงการฝึกอบรม นอกจากกรมวิเทศสหการแล้วแหล่งทุนอื่นๆ ในประเทศ ได้แก่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และบริษัทธุรกิจเอกชนที่ไปลงทุนในประเทศลาว

เราอาจพิจารณาได้ว่าแหล่งทุนต่างประเทศเป็นทั้งปัจจัยเอื้อให้มหาวิทยาลัยมีโอกาสในการให้บริการทางวิชาการ และเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่บุคลากรของมหาวิทยาลัยและขณะเดียวกัน แหล่งทุนนี้ก็ยังมีข้อจำกัดด้วย กล่าวคือ โครงการต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นโครงการที่ได้กำหนดมาแล้ว มหาวิทยาลัยมีโอกาสน้อยมากที่จะมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการหรือการ

ทำแผนงานระยะยาว และลักษณะของโครงการส่วนใหญ่ก็มักเป็นโครงการประเภทการฝึกอบรม
ทั้งๆ ที่บุคลากรของมหาวิทยาลัยส่วนหนึ่งมีความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในโครงการที่จะเอื้อให้เกิด
ความรู้ใหม่ เช่น โครงการวิจัย มากขึ้น แต่ก็ปรากฏว่าโอกาสนี้ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก

3.4 ระดับความร่วมมือ

ระดับความร่วมมือในที่นี้จะพิจารณาจากประเภทโครงการเป็นหลัก ทั้งนี้โครงการทั้งหมดจากการสำรวจสามารถจำแนกได้เป็น 5 ประเภท คือ โครงการฝึกอบรม โครงการศึกษาระดับปริญญาโท โครงการวิจัยและประสานเครือข่ายวิจัย โครงการออกแบบสถาปัตยกรรม และโครงการที่ปรึกษาด้านการวางแผน จากโครงการทั้ง 5 ประเภทนี้ ความสำคัญของมหาวิทยาลัยที่เข้าไปเกี่ยวข้องจะมีน้ำหนักต่างกัน โครงการในลักษณะการฝึกอบรมเป็นครั้งคราวซึ่งจัดขึ้นตามความต้องการของผู้ให้ทุนนั้น บทบาทของมหาวิทยาลัยจะมีข้อจำกัดมากที่สุด คือ เป็นเพียงผู้ร่างหลักสูตรและเนื้อหาการฝึกอบรม โดยที่ฝ่ายผู้ให้ทุนจะเป็นผู้กำหนดหัวข้อการฝึกอบรม รวมทั้งคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรมมาเสร็จสรรพ จะมีข้อยกเว้นก็แต่ในบางกรณีเท่านั้น จากข้อมูลที่ได้รับ พบว่า โครงการในลักษณะเช่นนี้มีจำนวนมากที่สุด คือประมาณร้อยละ 84 ของโครงการทั้งหมด แต่มีมูลค่าประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 54) ของมูลค่าโครงการโดยรวม ทั้งนี้เนื่องจากโครงการฝึกอบรมส่วนใหญ่จะเป็นโครงการขนาดเล็กและมีระยะเวลาโครงการไม่นานนัก

โครงการจัดการศึกษา พบว่า มีเพียงโครงการเดียวที่เป็นการจัดการศึกษาในระดับปริญญาโท แต่โครงการนี้มีอายุโครงการระยะต้นเพียง 5 ปี หากพิจารณาถึงปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศลาวและกัมพูชา ซึ่งมีความจำเป็นต้องพัฒนาการศึกษาชั้นสูง เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในทางเทคโนโลยีระยะยาว ก็น่าจะมีโอกาสที่ประเทศไทย รวมทั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น จะขยายบทบาทในการพัฒนาการศึกษาในระบบ โดยการจัดการศึกษาระดับปริญญาโทให้แก่ประเทศเหล่านี้ให้มากขึ้นได้

โครงการวิจัยและประสานเครือข่ายวิชาการและวิจัย มีเพียง 3 โครงการเท่านั้น โดยทั้ง 3 โครงการได้รับทุนสนับสนุนจากต่างประเทศ

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าแม้โดยภาพรวม ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยขอนแก่น และประเทศเพื่อนบ้านจะมีเป็นจำนวนไม่น้อย และมีมูลค่าโครงการโดยรวมเกือบ 50 ล้านบาท แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว อาจกล่าวได้ว่าความร่วมมือนี้ยังอยู่ในระดับขั้นต้นๆ และมีลักษณะตั้งรับมากกว่าจะเป็นความร่วมมือเชิงรุก ที่จะทำให้มหาวิทยาลัยสามารถขยายแนวคิดและบทบาทในการร่วมพัฒนากับประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างเต็มที่ โดยผ่านความร่วมมือที่จะก่อผลกระทบในระยะยาว การขยายบทบาทและการยอมรับทางวิชาการ รวมทั้งการสร้างผลกระทบในเชิงนโยบายได้

3.5 ปัญหาของความร่วมมือ

ในการจัดทำโครงการความร่วมมือทางวิชาการกับประเทศเพื่อนบ้าน ผู้จัดทำโครงการได้ประสบปัญหาจากการทำงาน พอสรุปได้ดังนี้ (ดูรายละเอียดในบทที่ 2)

1. ปัญหาเกี่ยวกับนโยบายของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขาดนโยบายที่ชัดเจน รวมทั้งขาดมาตรการ แนวทางปฏิบัติที่เป็นมาตรฐาน องค์กร บุคลากร และงบประมาณที่จะสนับสนุน และสร้างความแข็งแกร่งให้แก่การจัดหลักสูตร การฝึกอบรมและการจัดทำโครงการวิจัยกับต่างประเทศ

2. ปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณ โครงการส่วนใหญ่ได้รับทุนสนับสนุนจากต่างประเทศผู้จัดทำโครงการจึงมักเป็นเพียงฝ่ายตั้งรับ งบประมาณจากรัฐบาลไทยที่ได้รับเป็นเพียงงบประมาณจัดฝึกอบรมเฉพาะกิจ นอกจากนี้ยังมีปัญหาในการประสานงานด้านงบประมาณกับต่างประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นการขาดการประสานข้อมูลภายในมหาวิทยาลัยเองทำให้การจัดทำงานงบประมาณไม่มีมาตรฐานกลาง บางโครงการตั้งงบประมาณในอัตราที่ต่ำมากจนมีปัญหาในการดำเนินงาน ในขณะที่บางโครงการไม่มีปัญหานี้

3. ปัญหาการประสานงาน ผู้จัดทำโครงการโดยส่วนใหญ่จะมีการประสานงานติดต่อกับแหล่งทุนและผู้รับบริการทางวิชาการโดยตรง มิได้ผ่านมหาวิทยาลัย ในการทำงาน พบว่า มีปัญหาประปรายในการประสานงานกับแหล่งทุน ทั้งแหล่งทุนในต่างประเทศและในประเทศ การประสานงานกับทูตไทยในต่างประเทศที่มีขั้นตอนซับซ้อนและมีความล่าช้า แต่ส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่พอแก้ไขได้ในทางปฏิบัติ

4. ปัญหาความต่อเนื่องของงาน เนื่องจากผู้จัดทำโครงการส่วนใหญ่เป็นฝ่ายตั้งรับและต้องอาศัยแหล่งทุนจากภายนอกดังกล่าวข้างต้น จึงมักประสบปัญหาความอึดอัดใจที่ไม่สามารถวางแผนงานระยะยาว และงานที่ทำขาดความต่อเนื่อง

3.6 ข้อเสนอแนะ

จากสภาพความเป็นจริงที่ว่า ความร่วมมือของมหาวิทยาลัยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยส่วนใหญ่เป็นความร่วมมือด้านการจัดฝึกอบรมเฉพาะกิจ ซึ่งก่อผลในวงแคบและบางครั้งสร้างความคับข้องใจให้แก่ผู้ปฏิบัติว่า ไม่สามารถสร้างความต่อเนื่องของงานและไม่สามารถวางแผนงานได้ อีกทั้งมหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในแง่ของการสร้างความรู้ มิใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่บุคลากรและคณะต่างๆ ที่มีประสบการณ์ในการร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน จะต้องปรับสถานภาพความร่วมมือทางวิชาการให้ก้าวขึ้นสู่ระดับที่สูงขึ้น ซึ่งสามารถทำได้โดย

3.6.1 การปรับภายใน โดยอาจใช้วิธีการเจรจากับแหล่งทุนและองค์กรผู้รับบริการ ขอเพิ่มงานบางส่วน เช่น การเข้าไปมีบทบาทในการขอเป็นผู้คัดเลือกผู้รับการอบรมเอง หรือการหา

ความต้องการในการฝึกอบรมเอง เป็นต้น เพื่อให้การจัดจัดการฝึกอบรมมีความเหมาะสมมากขึ้น และขณะเดียวกันผู้ฝึกอบรมก็สามารถมีโอกาสได้เข้าไปศึกษาสภาพความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นสภาพพื้นที่หรือสภาพองค์กรที่ร่วมงานได้ นับเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ และเครือข่ายการติดต่อได้วิธีหนึ่ง นอกจากนี้อาจมีการเจรจาเพื่อขยายขอบเขตงานออกไปสู่การจัดทำโครงการวิจัยร่วม และการแลกเปลี่ยนบุคลากรและนักวิจัย เป็นต้น

3.6.2 การร่วมมือในระหว่างหน่วยงานและบุคลากรของมหาวิทยาลัยที่มีประสบการณ์ ในการให้ความร่วมมือกับต่างประเทศ จากข้อมูลที่ได้ บางหน่วยงานได้เริ่มโครงการระยะยาว โครงการวิจัยและประสานงานวิจัย โครงการศึกษาระดับปริญญา เป็นต้น จึงน่าจะได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลถึงมูลเหตุ ข้อดี ช่องทางแหล่งทุน แนวทางปฏิบัติในการจัดทำโครงการในลักษณะดังกล่าว หรือการร่วมมือจัดทำโครงการในลักษณะอื่นๆ เช่น โครงการพัฒนาที่เป็นโครงการนำร่อง เป็นต้น รวมทั้งน่าจะได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทุน การจัดทำมาตรฐานอัตรากำลัง การให้บริการ และการร่วมกันกำหนดวิธีควบคุมคุณภาพของงานบริการทางวิชาการ เป็นต้น

3.6.3 การร่วมมือจากมหาวิทยาลัย โดยสถานภาพ มหาวิทยาลัยย่อมมีสถานภาพที่ดีกว่าคณะ หรือบุคลากร ในการประสานงานกับแหล่งทุน และผู้รับบริการ เพื่อจัดทำโครงการที่เป็นโครงการใหญ่ โครงการระยะยาว หรือโครงการที่มีลักษณะครอบคลุม มีกระทบในเชิงนโยบาย โดยจัดเป็นโครงการสหสาขาวิชา มีองค์ประกอบของการวิจัย การฝึกอบรม และการปฏิบัติควบคู่กันไป เพื่อเอื้ออำนวยให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยที่มีความกระตือรือร้น และสนใจที่จะทำงานในขอบข่ายนี้ ได้มีโอกาสทำงานที่ท้าทาย อีกทั้งเป็นงานที่จะสร้างองค์ความรู้ในระยะยาวได้มากขึ้น

ในแง่ของการบริหารงาน จากการที่มหาวิทยาลัยมีเพียงนโยบายกว้างๆ เกี่ยวกับการทำมหาวิทยาลัยให้เป็นสากล แต่ขาดมาตรการและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนรองรับ รวมทั้งขาดการจัดสรรบุคลากรที่เหมาะสม ซึ่งสามารถริเริ่ม และตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการที่มาจากคณะและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือประสงค์ที่จะร่วมกับต่างประเทศ ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงน่าจะมีการปรับปรุงงานด้านนี้โดยเร็ว โดยสภาพที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นตั้งอยู่ในภูมิภาคที่ถูกเปรียบให้เป็นประตูสู่ประเทศอินโดจีน มหาวิทยาลัยน่าที่จะทำนโยบายเชิงรุกมากกว่าการใช้วิธีตั้งรับ ดังเช่นที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้